

Ur tidskriften Södra Afrika nr. 2 2009

Vardagen allt svårare i det långa kriget

Provinsen Nordkivu ligger i östra delen av Demokratiska Republiken Kongo som breder ut sig över ett stort område i centrala Afrika. Goma är provinsens största stad och ligger vackert vid Kivusjön, på gränsen till Rwanda.

GOMA ÄR KÄND FÖR SIN framträdande roll i samband med folkmordet i Rwanda 1994, då tusentals flyktingar tog sig över gränsen för att söka skydd. En koleraepidemi som bröt ut i staden, då full till bristningsgränsen av både lokalbefolkning och rwandier, skördade många liv. Kivusjön, som vanligtvis fungerar som vattenresurs för Gomas befolkning, var full av lik.

Biståndsorganisationer strömmade till Goma. På grund av brist på samordning dem emellan har det ifrågasatts om de i själva verket inte gjorde mer skada än nytta. Men det står dock klart att koleraepidemin stoppades.

År 2002 följde nästa katastrof, då vulkanen som höjer sig över Goma, fick ett utbrott. Lava strömmade ner mot staden och täckte hela kvarter och gjorde tusentals människor hemlösa. Det var nu gomabornas tur att fly och söka skydd bland sina släktingar på landet eller hos grannarna i Rwanda. Gomas gator består idag av vassa lavastenar i alla storlekar och av många byggnader används nu andra våningen som entré eftersom den nedersta våningen begravdes i lavaströmmen.

Naturkatastrofen slog som vanligt hårdast mot de fattigaste. De som inte hade tillgångar på banken förlorade på en kort stund allting de ägde då deras hem slukades av vulkanen. För att hjälpa dem ekonomiskt grundades lokala organisationer för att ge mikrokrediter och många av dessa arbetar fortfarande aktivt med fattigdomsbekämpning i området.

PROVINSEN ÄR IDAG ETT SLAGFÄLT i ett krig som har pågått sedan 1996 och som har sina rötter i folkmordet i Rwanda 1994. I kriget deltar rebellstyrkor från Kongo, Rwanda och Uganda samt de kongolesiska och rwandiska arméerna. För tillfället är det i synnerhet rebeller från FDLR (Forces Démocratiques pour la Libération du Rwanda) som löper amok och bränner, plundrar och våldtar i provinsen. Den kongolesiska militären bekämpar FDLR för att behålla makten över sitt territorium. Dessvärre skiljer sig inte militärens framfart stort från rebellernas behandling av befolkningen när det gäller plundring och våldtäkt. Befolkningen i Nordkivu lever därför i skräck för attacker med-

an man fortsätter sina liv, går till jobbet och skolan, handlar på marknaden, lagar mat.

På varje större ort finns internflyktingar, en del i flyktingläger. De värsta levnadsförhållanden jag någonsin har sett bevittnade jag i lägret Nzulo utanför Goma. Det är byggt på lavaklippor, där finns inte slät mark någonstans, bara vassa, obekväma, knöliga stenar. Här har man byggt minimala tält av presenning och i dem lägger flyktingarna ner sina mattor för att sova. I snart två års tid har de bott här. Andra internflyktingar lever hos släktingar eller bekanta i städerna.

ÖVERBEFOLKNINGEN I STÄDERNA och den stora efterfrågan på varor leder till att priserna stiger, och det blir hela tiden allt svårare att försörja familjen. Rebellernas plundring leder också till brist på varor och gör bönderna omotiverade att odla p.g.a. den stora risken för nya plundringar. Statligt anställda, t.ex. lärare och militär, vittnar om att deras löner inte betalas ut i tid, och ibland inte alls.

Efter en attack mot en stad eller by observerar man i skolorna en nedgång i skolresultaten bland eleverna. Lärarna är genuint oroade över detta men vet inte hur de ska hantera elevernas trauma. Eleverna glömmar vad de lärt sig tidigare, de uttrycker ilska på våldsamma sätt och deras enda leksaker är numera vapen som de tillverkar själva. Man kan redan se en ökning av antisocialt beteende bland unga, och missbruk av droger som hasch har ökat under de senaste månaderna.

VÅLDTÄKT SOM VAPEN I KRIG är ingen nyhet. Det används nästan rutinmässigt vid rebellernas eller militärens attacker mot byar och städer. I Europa har vi svårt att förstå den sociala effekten på våldtagna kvinnor. Det är väldigt ovanligt att en våldtagen förskjuts av sin familj men så sker i de allra flesta våldtäktsfall i Nordkivu. En gift kvinna accepteras inte längre av sin man eftersom hon har varit "otrogen" och en ogift kvinna blir likaså förskjuten av sin familj eftersom hon blir svår att gifta bort. Skuldbördan läggs på den våldtagna kvinnan.

Bara i Kivu-provinsen finns över en miljon internflyktingar som för en eländig tillvaro i flyktingläger. Foto: Thorodd Ommundsen

Förutom våldtäktens fysiska och psykiska långvariga effekter fortsätter lidandet genom att kvinnan utesluts ur sin naturliga gemenskap av familj, vänner och grannar. Att stå utanför sitt skyddande sociala nätverk är en katastrof i ett samhälle som är baserat på kollektivets styrka, där en enskild individ utanför sitt sociala sammanhang inte tillskrivs något värde.

DÄRFÖR BILDAR MÅNGA VÅLDTAGNA kvinnor grupper där de söker styrka hos varandra. Många modiga, outtröttliga kvinnor jobbar i tysthet för att hjälpa sina våldtagna och förskjutna systrar. De öppnar sina hem för förskjutna kvinnor och deras barn, ger dem omsorg och en trygg plats att sova på, ser till att kvinnorna får mat och kläder och att deras barn går i skolan, och försöker medla mellan männen och deras våldtagna hustrur.

Mina kongolesiska kolleger som jobbar med att medla mellan makar i våldtagna familjer, berättar om flera par som kommit till insikt om hur en våldtäkt påverkar deras äktenskap. På de workshops jag håller om psykosocialt arbete i konflikter brukar vi diskutera de väpnade gruppernas motiv för att använda sig av våldtäkt som vapen i krig. Att demoralisera kvinnor får långtgående effekter och skapar social splittring och rebellerna är mycket medvetna om detta.

Det är inte ovanligt att rebellerna tvingar fäder eller andra manliga släktingar att våldta kvinnor i familjen. Jag känner till fall där döttrar i de nedre tonåren blivit gravida till följd av sådana händelser.

I samtliga fall har flickorna känt en så stor skam att de har lämnat sina familjer och nu lever omhändertagna på lokala ungdomscentra, tillsammans med de barn som föddes till följd av våldtäkterna.

DET FINNS LOKALA ORGANISATIONER som jobbar för jämställdhet, kvinnors inflytande i politiken, rättshjälp och stöd till våldtagna kvinnor. Genom sin mångåriga erfarenhet av att bygga upp strukturer för att främja kvinnors situation är de en ofattbar resurs.

De jobbar i motvind eftersom det kongolesiska samhället präglas av en stor portion stereotypa genusroller. Att lyfta fram positiva förebilder i form av starka, handlingskraftiga kvinnor blir viktigt när glorifieringen av den krigiska, manliga, råa styrkan och föraktet för "kvinnliga" egenskaper driver på de grymma handlingar med vilka kriget uttrycks i inbördeskrigets Nordkivu.

MARTINA LINDROOS